

פִּינָס, ז"ל

(שרטוטים)

ושאר אנשי הרוח בתקופת ספרד, המדע האימפירי החדש, כל זה התחד אחד והתמזג לא התמזגות שיטחית-חיצונית אלא פנימית. אילו התרכז והתאמץ היה הוא האיש שהיה מוכשר לכתוב את הספר של דורו, ביחוד בשביל היהדות שומרת-הרציפות. ואי-לם הוא לא כתב את ספרו. הוא כתב רק באקראי, למקוטעים, זעיר-פה, זעיר-שם. וכאילו בתור עונש על התשלוחו אף לא נאספו עד היום הפרורים האלה של ילדי רוחו לספר אחד.

אולי טועה אני אבל בכל פעם שאני מהרהר בו אני רואה אורי לאור הפגישה היחידה שהיתה בינינו. היה זה ביפו ביום שבת אחר הצהריים. במרפסת הפונה לים כשזהרורי השמש חדרו אל המרפסת והאירו את מצחו הרחב והמבהיק, אפשר שמנוחת-השבת שרתה עליו והרי הוא בא ליפו בעיקר בשביל המנוחה. ואולם הרושם, שנקבע אז בזכרוני, היה זה: אדם זה הוא מטבעו איש האידיליה! אדם זה היה יכול להיות מרגיש באש-רו אילו היה אפילו בודד לגמרי ונתון רק למחשבותיו ולהרהוריו. מכאן אני מבאר לי את חוסר התרכוזו בעבודה ספרותית כבירה, את חוסר התמדתו בדברים שהתחיל ולא סיים, את חוסר האמביציה לעשות מפעל לדורות. וודאי, שתפיסה זו שלי אינה שלימה ומוצקה, שהרי היא נמצאת בניגוד לכל מה שפעל ולכל מה שנלחם מימין ומשמאל. ואף-על-פי-כן יש בה בתפיסה שלי לבאר על מה שלא עשה ושלא השלים.

הנה נסיתי לשרטט פה בשרד נאמן את חיי האיש הזה ואת פעלו כפי שהם נראים לי ומתוך תרעומת ידועה על מה שהחסיר ולא נתן. אבל האם צריך להדגיש, כי תרעומת זו גובעת בעצם מתוך הכרה, שהוא היה מוכשר ומחויב לתת יותר? ובכל אופן: מפ-ליא הוא גידולו והתפתחותו של אדם כזה בתוך התנאים של חיי היהודים או ברוסיה. וברוכה היתה השעה ליישוב ולעם ישראל כשהוא עקר את עצמו מן הגולה ועלה ארצה, וברוכה היתה כמורכב השעה כשהוא נתן את ידו למחיי הלשון, כל אלה הם רגעי-מיפנה בתולדותינו.

והאם אדבר גם על מידותיו החרורים מיות של האיש? והנה הן מן המפורסמות. נוגע עד הלב הסיפור איך שמשכן את תכשיטי אשתו היקרים כדי לגאול עוד חלקה גדולה בפתח-תקוה — לא בשבילו אלא בשביל אחרים; נוגע עד הלב סיפורו של יעקב רבינוביץ איך שטיפל באשה חולה בספינה. ואיך אהבוהו בני ביל"ו! ואיך רדפוהו בני ירושלים! והוא לא רק שלא נטר להם איבה אלא שבעצם ימי הרדיפות גער באלה, שהעלילו על רודפיו, שהם גם אוהבי בצע. אדם גדול, איש הרוח, טהור הנפש, גאון הלשון העברית, ועל כולם: אדם קלאסיקו, בתורה, במחשבה, במעשה, בטירת הלבב, בחציבת סגנון משיש-המקרא היה בתוכנו, פעל בתוכנו, היה מאבות היישוב, מאבות תחיית לשוננו, מאבות היהדות החדתית-הלאומית. והוא הוא שסגר את עיניו לפני חצי יובל שנים, והוא הוא שסגר את עיניו לפני חצי יובל שנים, והוא הוא אשר את זכרו-אנו מעריצים כיום.

זו דבר זה נתגלה בעיקר בספרו "הכח", אבל בא לידי גילוי גם בתרגומים שונים. הזדמנות מיוחדת היתה לי להכיר בכוחו זה בשעה שהוטל עלי להשלים את מלאכתו בתרגום הספר המצוין והמיוחד במינו "כתבי-משפחה עבריים" מאת הרצברג, ז"ל, בהוצאת "בני ברית". בהקדמה לספר זה ערכתי זה לעומת זה קטע אחד, שתורגם גם על-ידי סמולנסקין וגם על-ידי פינס. שניהם היו אריות בידי-עת הלשון העברית, שניהם הראו נפלאות ביכולת למצוא בלשון המקרא תרגום הולם לתיאור ספורי מלשון חיה. ועם כל זה כמה הבדלים דקים ודקים-מן-הדקים בין שניהם. דומה, שבאותו קטע המתורגם יפה על-ידי שניהם אין כמעט פסוק אחד מתורגם על-ידי שניהם באותה הצורה ובאותן המלים. דומה, כי שפת התנ"ך היתה בידי שני הגדולים האלה לשתי שפות. ואם שפת סמולנסקין היא יותר שפת השירה ורטט-הלב, הנה שפתו של פינס היא יותר שפת ההגות ואהבת הדיוק. בשטח קטן של קטע — שני עולמות בלשון מקראית של שני גאונים!

אילו הלכה התפתחות לשוננו במסלול שסלל לה פינס אפשר, שהיתה מורגשת בה מועקה ידועה, אבל אין ספק, שערכה הנפשית-התרבותי היה גבוה יותר. מפני — כפי שהעיר פעם א. ציוני, שפת המקרא היא סוף-סוף שפת חושים ומשוררים, שפת ראש-שונים, בה בשעה שלשון המדרש היא לשון פרשנים ודרשנים, לשון שניה במעלה. ואולם פינס לא יסד אסכולה. הוא יצר לעצמו. הוא צמצם את עצמו. ולא עוד אלא עתים הוא בעצמו ביטל את סגנונו מפני סגנון אחד העם. הוא קינא באחד העם קנאת בהירות ההבעה. וכך יצא, שגם השפעתו בטהרת הלשון ובזיקוק הסגנון נשאה פרי רק בעקיפין.

ואולם אם בתחיית הלשון הספרותית והדיבורית הגיעה פעולתו בכל זאת לשיעור-קומה, הנה במקצוע המחשבה והעיון גילה רק טפה וכיסה הרבה והרבה טפחים. הוא היה מגדולי התורפה ורבה היתה ידיעתו בלשונות ובמדע. הוא היה מטבעו איש המחשבה והעיון. הוא היה מחונן בעין בוחנת ומבורך באינטואיציה של מגלה חדשות. מתוך ספרו "ילדי רוחי" ומתוך מאמריו המעטים, המפורזים בפניות שונות ומתוך הערות הנמסרות בעל-פה על-ידי חברים ותלמידים אתה עומד על גדלותו העיונית של האיש. והוא היה איש הרציפות בעולם היה דות. הוא לא עבר, כנראה, בכור המשברים הנפשיים. תמיד היה עם העבר וההווה ועיניו לעתיד. תורת ה' הכתובה והמסורה, עולמו של הרמב"ם

בשלוש ספירות היה הוא מן הראשונים שונים בדורו ואפילו לא רק בדורו. הוא היה ראשית כל, איש המעשה והציבור והעם, והוא היה איש הלשון והסגנון, והוא היה אולי בעיקר, איש המחשבה והעיון. ועם כל זה נשאר תלויה השאלה, משום מה השפיע, בערך לערכו ולסגולותיו, כל כך מעט והיה מורגש כל כך מעט בחיי היישוב אפילו עוד בחיו ומה גם לאחר מותו. הוא היה איש המעשה והציבור והעם. הוא ראה את החיים ראייה ישרה כראות אותם האיש העומד בעיקר על קרקע המעשים והמציאות. ראייתו היתה בהירה בלי ערפל-ביניים של תיאוריות מופשטות. הוא היה מחוסר הנטיה לעשות עושר, להצטמצם בעולמו המיוחד ולדאוג לעצמו. אבל אילו אמר להתמסר לספירה זו בוודאי שהיה מגיע בכשרון נותנו גם בעולם המעשי למדרגה גבוהה. עצם עקירתו מן הגולה ועלייתו לארץ עוד בשנת תרל"ה, עוד לפני היות תנועה של חבת ציון בישראל, אלו היתה חוויה מעשית כבירה. בכל עסקיו בעניני היישוב, בכל השקפיו תיו על תיקון חיי היהודים בגולה מתגלה חוש מעשי, שאינו מוצא סיפוק בשטחיות הדברים אלא חותר אל היסודות. מרובות הן פניות-החיים בארץ, שאתה מוצא בהן עקבות פעולותיו. מושבות נוסדו או הוקמו בהשיתת-תפוחו הערה, שכונות עירוניות נוסדו על ידה, מוסדות חסד נעזרו על ידה, ולמעלה מהכל התעניינותו הערה בשאלות-החיים של האומה, התעמקו-תו והארתו הענינים האלה. ספרו "ילדי רוחי" ושאר מאמרים מעשיים-יישוביים עומדים ומעידים על כך.

אך אם בפעולתו היישובית אין הוא בכל זאת בולט מן השורה של מספר עסקנים חרוצים ומסורים, שקמו לו ליישוב באותה תקופה, הנה נתייחדה לו בנוגע ללשון העברית פינה מיוחדת. כי הוא שלט בלשון העברית במידה, שלא שלט בה אחר. הוא יצר ממנו מוגיה של לשון התנ"ך עם לשון הרמב"ם, זאת אומרת של שפת המליצה עם הדיוק המדעי; הוא עומד בתוך בין מאפו וסמולנסקין מעבר מזה, ובין אחד-העם ומנדלי מעבר מזה. כמאפו וסמולנסקין הוא שליט בלשון המקרא אבל אינו נאהז בפסוקי המקרא כמו שהם. אלא יוצר כמחכונתם ומאחד בהם את הגוונים ובני-הגוונים הדרושים להפצו. וכאחד-העם וכמנדלי אין הוא בוחל גם באוצרות הלשון שלאחר-המקרא ואפילו למעלה מזה: אין הוא גרוע גם מפני הידוש מלים. הוא מנסה ליצור לשון חדשה על השטח הזה שבין שתי השיטות האלה. הוא בעצמו יצר נפלאות בלשון